

ДІАГНОСТИКА ПОШИРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Протягом усієї історії людства одним із ключових чинників соціально-економічного розвитку був і залишається процес здобуття, систематизації, практичного застосування та передачі знань про об'єктивну реальність. Сучасний економічний розвиток та економіка знань додатково вимагають від освітнього процесу відкритості, партнерства, наступності та взаємного обміну новітніми знаннями. За цих умов освіта стає тією галуззю економіки, для стратегічного розвитку якої необхідно подолати національні кордони та максимально «відкрити двері» навчальних закладів і наукових установ, тобто забезпечити постійний і багатосторонній обмін новітніми досягненнями та досвідом, вільний доступ всіх учасників ринку до світових послуг вищої освіти і наукових баз знань, свободу вибору людиною, що прагне отримати вищу освіту, певного ВНЗ у будь-якій країні світу тощо. При цьому обов'язковою умовою має бути збереження національних особливостей освітньої та наукової систем, які формувалися протягом століть та накопичили унікальний досвід, специфічні особливості та характеристики здійснення процесу набуття, збереження, передачі та поширення знань. Тільки за найбільш повного дотримання означених вимог можна реалізувати принцип взаємного перехресного збагачення національних ВНЗ та створення умов для перспективного розвитку світового освітнього простору.

За часів незалежності Україна активно включилася у світові процеси експортно-імпортних операцій у сфері вищої освіти, чому сприяли високий рівень охоплення населення освітою (у Глобальному рейтингу конкурентоспроможності Україна у 2014/15 навчальному році посіла 13 місце проти 8 у 2010/11 навчальному році серед 144 країн, а валовий охопит населення України вищою освітою збільшився у 2014 р. до 82,3% порівняно із 71,1% у 2005 р.), задовільні позиції її системи вищої освіти у світових рейтингах (за визначенням Світового економічного форуму якість системи освіти України з 2010/11 по 2014/15 навчального року погіршилася, про що свідчить відповідна зміна рейтингу з 56 до 72 позиції, при одночасному покращенні стану вищої і професійної освіти – з 46 до 40 позиції за той же період) та зайнята ніша на міжнародному ринку послуг вищої освіти (за різними оцінками Україна займає 1,0-1,6% міжнародного ринку послуг вищої освіти) [1, с. 82-83; 2, с. 320]. Означені передумови дозволили набути тенденцію щорічного нарощування чисельності іноземних студентів у ВНЗ України, рис. 1 [3, с. 122]. Так, у 2010/11 навчальному році українські ВНЗ здійснювали навчання понад 38 тис. студентів із більше ніж 130 країн світу, що дозволило посісти за цим критерієм 21 місце у світі [2, с. 320]. У 2015/16 навчальному році число іноземних студентів зросло до 53,5 тис. осіб, які представляли вже 146 країн світу [4, с. 34]. Слід зазначити, що останніми двома роками за об'єктивними причинами спостерігається скорочення числа іноземних студентів щорічно в середньому на 5,2%, а максимальний рівень даного показника було досягнуто у 2013/14 навчальному році – понад 59 тис. осіб.

Водночас експортно-імпортні операції у сфері вищої освіти для України характеризуються, по-перше, переважанням імпорту послуг вищої освіти над його експортом, а, по-друге, кардинальною різницею у територіальній приналежності потоків спрямування студентів.

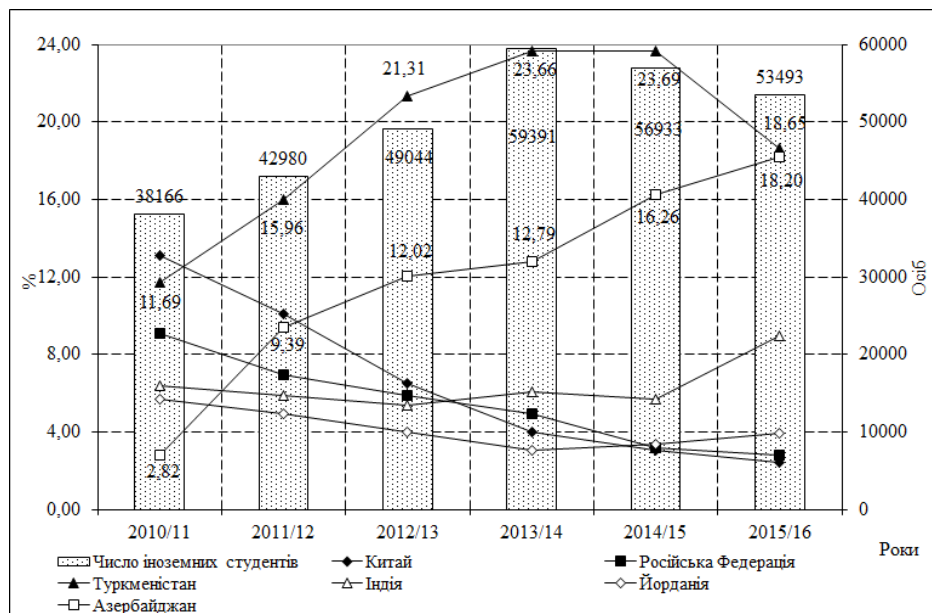


Рис. 1. Динаміка числа іноземних студентів у ВНЗ України та їх структури за країною походження протягом 2010/11-2015/16 навч. років

Так, починаючи з 2010 р. експорт українських послуг вищої освіти здійснюється переважно до Туркменістану (у середньому за період – 19,2% у структурі іноземних студентів), Азербайджану (11,9%), Китаю (6,5%), Індії (6,4%), Російської Федерації (5,5%) та Йорданії (4,2%), рис. 1 [4, с. 34]. При цьому за останні десять років за різними причинами відбулася різка трансформація картини національної приналежності іноземних студентів, що отримують українську вищу освіту: у 55,0 разів скоротилося число студентів із Малайзії, у 15,5 разів – з Ірану, у 6,5 разів – із Сирії, у 5,1 рази – із Російської Федерації, проте у 22,8 рази збільшилося число студентів із Азербайджану та у 5,1 рази – з Туркменістану [5, с. 71].

Починаючи з 2008 р. число українців, що навчаються за кордоном зросло у 1,8 разів, що поступово призвело до перевищення на 10% числа іноземних студентів, що навчаються в Україні та останніми двома роками змінило для країни напрям міжнародного сальдо студентських потоків з позитивного на негативне [5, с. 78, 79]. Слід зазначити, що імпорт послуг вищої освіти до України здійснюється переважно з економічно-розвинених країн, а саме Польщі, Німеччини та Російської Федерації, рис. 2. При цьому безумовним лідером у залученні українських студентів є польські ВНЗ, попит в Україні на послуги вищої освіти яких за останні вісім років зріс у 5,3 рази [5, с. 78]. У 2015 р. число українських студентів у Польщі досягло 15123 особи, питома вага яких у загальній кількості іноземних студентів польських ВНЗ досягла 42,0% та становила 36,0% від числа всіх українських студентів, що навчаються за кордоном.

Виявлена диспропорція у перерозподілах географічних потоків студентів пов'язана із бажанням українських платоспроможних абітурієнтів із високим рівнем знань отримати високоякісну конкурентоздатну європейську освіту та набути шансу подальшого працевлаштування за фахом в Європі [2, с. 320]. Натомість українські виші притягують студентів із здебільшого азійських країн, які роблять даний вибір шляхом співставлення очікуваних витрат і результату – притягують мінімальні вимоги до рівня знань при вступі до ВНЗ; відносно невисока вартість навчання та проживання порівняно із Європейськими країнами; достатня якість послуг вищої освіти та наявність англо- й російськомовних навчальних програм; визнання у країні документів про освіту за конкретною спеціальністю, виданих певними ВНЗ України тощо [1, с. 91].

Роблячи вибір на користь української освіти, іноземні студенти обирають такі наукові галузі, як: медичні – 31,0%, гуманітарно-економічні – 24,0% та технічні – 20,0% [5, с. 77]. Більшість іноземних студентів сьогодні навчаються російською мовою (57,0% із загальної чисельності іноземних студентів в Україні), у державних ВНЗ України (88,0%), на очній формі навчання (75,3%), за контрактом (97,9%) та опановують освітній рівень бакалавра (53,9%), спеціаліста (31,9%) або магістра (7,0%) [5, с. 75, 76]. Найбільшим іноземним попитом користуються ВНЗ Харківської області, м. Києва та Одеської області.

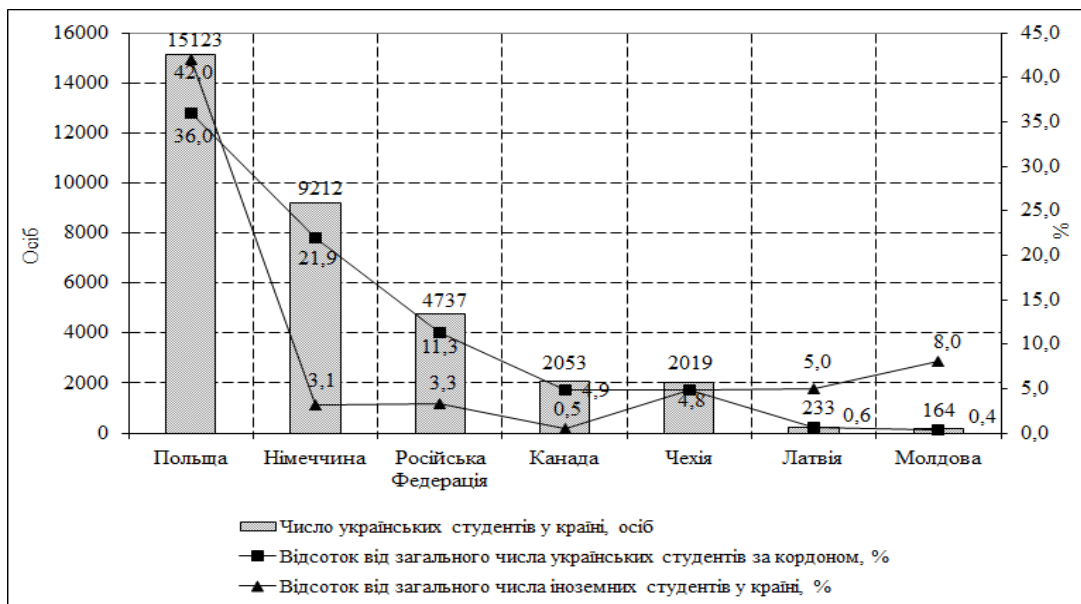


Рис. 2. Розподіл українських студентів за країнами-лідерами, що надавали послуги вищої освіти у 2015 р.

Отже, можна зробити висновок про невисокий рівень престижності українських ВНЗ. Саме тому слід очікувати, що стабілізація економіко-політичної ситуації в Україні, за умови одночасного підвищення якості, міжнародної інтегрованості та конкурентоспроможності вищої освіти, буде сприяти поступовому підвищенню рейтингів українських вишів, а, отже, поживленню зацікавленості іноземних громадян у отриманні українських дипломів.

Список літератури

1. Жилияєв І.Б. Вища освіта: стан та проблеми / І.Б. Жилияєв, В.В. Ковтунець, М.В. Сьомін. – К.: НДІ інформатики і права НАПНУ, Інститут вищої освіти НАПНУ, 2015. – 96 с.
2. Холодний Г.О. Маркетинговий аналіз стану та перспектив розвитку вітчизняного ринку послуг вищої освіти / Г.О. Холодний // Бізнесінформ. – 2015. – №7. – С.316-321.
3. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/16 навчального року: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 171 с.
4. Гришук Ю.В. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи / Ю.В. Гришук // Освітологічний дискурс. – 2014. – № 2 (6). – С. 33-40.
5. Освіта в Україні. 2015. CEDOS аналітичний центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cedos.org.ua/data/pdfs/osvitaua_250416_updated.pdf.